

İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Somut Olmayan Kültürel Miras Eğitime Yönelik Etkinlik Temelli Bir Eylem Araştırması^a

ÇAĞRINUR SAĞ^b FATMA ÜNAL^c

Geliş Tarihi: 24.01.2019 | Kabul Tarihi: 20.06.2018

Öz: Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersinde somut olmayan kültürel miras eğitime yönelik etkinlik temelli uygulamaların etkilerini incelemektir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında 4. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen somut olmayan kültürel miras eğitime ilişkin bu uygulamalı çalışmada eylem araştırması yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Karabük Safranbolu İlçesi'ndeki bir ilkokulun 4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Anket, gözlem, öz değerlendirme ve günlük veri toplama araçlarının kullanıldığı araştırma için, etkinlik temelli bir eylem planı hazırlanmış ve uygulanmıştır. Araştırmanın verileri betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Etkinlik temelli eylem planı uygulama sonucunda, 4. sınıf öğrencilerinde somut olmayan kültürel mirasa ilişkin önemli bir farkındalık oluştuğu, öğrencilerin somut olmayan kültürel miras öğelerini tanıma, tanıtlama, örnekler vererek açıklama yönünde başarılı oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, somut olmayan kültürel miras eğitimi, etkinlik, eylem araştırması.

^a Bu çalışma, birinci yazarın *İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Somut Olmayan Kültürel Miras Eğitime Yönelik Etkinlik Temelli Bir Eylem Araştırması* adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak genişletilmiş bir çalışmadır.

^b Bartın Üniversitesi, EBE, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı
cagrinarsag94@gmail.com

^c Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Böl.

An Action Research Based upon Activities on Intangible Cultural Heritage Education in Primary School Social Studies Class

Abstract: The purpose of this research is the study the effects of activity-based practices on intangible cultural heritage in social studies class. In the context of social studies class, in this practical study about intangible cultural heritage teaching, the activity research method is preferred to be used. The study group of this research is 4th-grade students in a primary school in Saf-ranbolu, Karabük. For this study in which survey, observation, self-assessment, and daily data collection instruments are used, an activity-based course of action was prepared and implemented. Data of this research was analyzed through descriptive analysis. At the end of the activity-based course of action practice, for the 4th-grade students' important awareness of intangible cultural heritage developed, it was understood that they succeeded in familiarizing, introducing, describing intangible cultural heritage elements and explaining through examples.

Keywords: Social studies, intangible cultural heritage education, activity, action research.

© Sağ, Çağrınur & Ünal, Fatma. "İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Somut Olmayan Kültürel Miras Eğitime Yönelik Etkinlik Temelli Bir Eylem Araştırması." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19 (2019), 425-468.

Giriş

Miras, birçok insan tarafından olumlu bir değer olarak düşünülür. Miras, günlük kullanılan sanat objeleri, mimari, peyzaj biçimleri gibi somut kültür olduğu kadar; dil ve insan belleği, dans performansları, müzik, tiyatro ve ritüeller gibi somut olmayan kültürel mirası kapsayan, genellikle ortaklaşa paylaşılan herkesin yararına olan değer (Silverman vd 2007,3) olarak tanımlanır. Kültürel miras, “atalarımızdan bize miras kalan, bireysel ve toplumsal olarak anlam yüklediğimiz için korumayı seçtiğimiz, insan iletişiminin ve davranışının eserleri ve ifadedir” (HEREDUC, 2005, 12). Kammen (1997), toplumun tarihsel hafızasında toplanan ve kabul gören her şeyi kültürel miras olarak tanımlarken Lowenthal (2005) aynı zamanda, kültürel mirasın özel bir tarihsel anlatının bir “kutlaması” olduğunu da belirtir (akt. Aslan ve Çulha, 2008, 133). Kültürel miras aynı zamanda; kimliğimizle, kültürümüzle, tarihimizle ilgili somut ve soyut değerlerin tümüdür. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar kadar dil, gelenek, dans, müzik, ritüeller gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirası oluşturur (Öksüz Kuşçuoğlu ve Taş, 2017, 60). Kültürel miras kendi içerisinde somut ve somut olmayan kültürel miras olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut kültürel miras; tarihi kasabalar, binalar, arkeolojik sitler, kültürel peyzajlar ya da taşınır kültürel özellikteki öğeler gibi kültürel değeri olan fiziksel, somut varlıkları içerir (Okuyucu, 2011). Somut olmayan kültürel miras terimi UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile birlikte kullanıma girmiş ve kavramsallaştırılmıştır (Karabaşa, 2014, 100). “Somut olmayan miras” terimi, Richard Kurin’in de belirttiği gibi “folklor”, “sözlü miras”, “görenek”, “yaşayan kültürel miras” ve “popüler kültür” gibi terimlerin uluslararası ve karşılaştırmalı bağlamda farklı kullanımları ve yanlış anlaşılmaları önlemek için tercih edilmiştir (Gürçayır, 2011, 6). Bağcı’ya (2016, 85) göre, somut olmayan kültürel miras, gelenekleri, formları, tasavvurları, ifadeleri, bilgileri, görgü ve yatkınlıkları ifade etmekte-

dir, aynı zamanda da onlarla bağlantılı olan araç-gereçleri, nesnelere, mekânları, muhtelif faktörleri, değişik grup ve toplum kesimleriyle kültürel yaygınlaşmayı, bazı hallerde farklı şahıslarla taşınan onların kültürel miras parçasını kapsamaktadır.

Kültürel mirasın korunması, içinde bulunduğumuz çağda zorlaşan ekonomik koşullar ve nüfus artışının yarattığı rant baskısının da önemli etkisiyle, gün ve gün daha da zor bir boyut kazanmaktadır (Aygün, 2011, 201). Uluslararası ve ulusal kuruluşların çalışmalarına ve uluslararası ve ulusal yasal düzenlemelere rağmen kültürel mirasın yeterince korunamadığı görülmektedir. Bu durumda, kültürel mirasın korunmasında vatandaşların bilinçlendirilmesinin önemi ortadadır (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014, 428-429). Tarihi çevre bilinci toplumun her kesimine iyice benimsetilip yerleştirilmedikçe, yasalar, kurullar ve yetişmiş uzmanlar da kültürel mirasın korunmasında yeterli ve etkin olmayacak ve/veya olamayacaklardır (Sayan, 2009, 157). Kültür ile eğitim arasındaki ilişkiyi Bacanlı (2013, 157), "Kültür, çocuğun nefes aldığı ortamın kültürel düzeyini ifade etmektedir." şeklinde açıklamaktadır. Kültürel miras eğitimi, tarih ve kültürü birinci elden öğretim kaynaklarından, tarihsel binalardan, insanların maddi kültüründen elde ettikleri bilgileri kullandıkları bir öğrenme-öğretme yaklaşımı olarak öğrencilerin tarih ve kültür hakkında bazı tarihsel kavramları ve ilkeleri anlamalarını güçlendir (Hunter, 2008). İlkokul ve ortaokulda somut olmayan kültürel miras öğretimine katkı sağlayacak derslerden birisi de sosyal bilgilerdir. Çünkü geçmişteki kültürel değerlere sahip çıkılmaz ise gelecek inşa edilemez. Bu bağlamda öğrencilere kültürel değerleri kazandırma, öğrencilerde kültürel değerlerle ilgili farkındalık oluşturma ve öğrencilerin kültürel değerlerine sahip çıkmanın yolu "etkili vatandaş" olmaktan geçer, bu da sosyal bilgilerin en temel amacıdır. Sosyal Bilgiler dersini ezber bir ders olmaktan çıkarmak için yapılabilecek en önemli çalışmalardan biri konuları yaşamla ilişkilendirerek, öğretim sürecinde çeşitli yöntem ve teknikler kullanmaktır. Herhangi bir konu üzerinde laboratuvar çalışması gibi, mü-

zeler ve tarihi mekânlar da sosyal bilgiler öğretiminde kavramların ve olayların öğretimi açısından başka bir yerde toplayamayacağı bilgileri ve elde edemeyeceği deneyimleri sağlama yeridir (Meydan ve Akkuş, 2014, 404).

Kültürel miras, somut kültürel miras, somut olmayan kültürel miras ve kültürel mirasın korunması alanında yurtiçinde ve yurtdışında yapılan birçok çalışma (Prott, Lyndel, O'Keefeve Patrick,1992; Shepherd,2007; Bölücek,2008; Kutlu,2009; Erkal,2010;Vecco,2010; Gümüş ve Adanalı,2011;Ulusoy,2011;Yeşilbursa,2011; Arıkan,2012; Çengelci,2012; Kılcan ve Akbaba,2013; Ünal,2013;Yeşilbursa,2013; Ablak, Dikmenli ve Çetin,2014; Akhan,2014; Çetin ve Gürgil,2014; Çiçekoğlu,2014; Çoban,2014; Karabaşa,2014; Yeşilbursa ve Uslu,2014; Yolcu,2014; Ar,2015; Gürkan,2015;Pehlivan,2015; Altunsabak,2016; Bülbül,2016; Çelepi,2016; Çığır Dikyol ve Pamuk,2017; Mutsak,2017; Turhan Tuna ve Saral,2018)bulunmaktadır. Ancak yapılan araştırmada, Safranbolu örneğinde somut olmayan kültürel miras eğitiminin etkinlikler yoluyla verildiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersinde somut olmayan kültürel miras eğitime yönelik etkinlik temelli uygulamaların etkilerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, etkinlik temelli uygulamaların ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin somut olmayan kültürel miras eğitime yönelik farkındalık düzeylerinde meydana getirdiği değişim ortaya konulmak istenmiştir. Bu amaca yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Etkinlik temelli uygulamalar öncesi ve sonrasında, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeyleri nasıl değişmiştir?
2. Etkinlik temelli uygulamalar sırasında ve sonrasında, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeylerindeki değişiklikler nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan “aksiyon/eylem araştırması” kullanılmıştır. Eylem araştırması var olan uygulamaların sınanması, yeni uygulamaların hayata geçirilmesi ve sonuçların değerlendirilerek var olanın geliştirilmesini hedefleyen döngüsel bir süreçtir (Balcı, 2016, 56).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu seçilirken amaçlı örneklemede kolay ulaşılabilir örnekleme yaklaşımından yararlanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım vd. 2016,123). Bu yaklaşım doğrultusunda araştırmanın çalışma grubunu; Karabük ili Saf-ranbolu ilçesinde, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında bir devlet okulunun 4.sınıfında öğrenim görmekte olan 7’si kız ve 4’ü erkek olmak üzere 11 kişilik bir öğrenci grubu oluşturmuştur. Bu öğrencilerden biri tanıli kaynaştırma öğrencisi olup ona öğretmeni tarafından hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) uygulanmaktadır.

Veri Toplama Araçları ve Uygulama

Araştırmada nitel verileri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen Somut Olmayan Kültürel Miras Anketi (SOKÜM), Öğrenci Öz Değerlendirme Formu, Gözlem Formu, Sözlü Tarih Formu ve Öğrenci Günlükleri kullanılmıştır. Bunlarla ilgili olarak ise, Tablo 1’de hangi araştırma sorusunda hangi veri toplama araçlarından yararlandığı gösterilmiştir.

Tablo 1: Araştırma sorularıyla veri toplama araçlarının ilişkilendirilmesi

Araştırma sorusu	Veri toplama araçları
1. Etkinlik temelli uygulamalar öncesi ve sonrasında, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeyleri nasıl değişmiştir?	<ul style="list-style-type: none">Somut Olmayan Kültürel Miras AnketiGözlem

2. Etkinlik temelli uygulamalar sırasında ve sonrasında, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeylerindeki değişiklikler nelerdir?	<ul style="list-style-type: none"> • Gözlem • Sözlü Tarih • Öğrenci Günlüğü • Öğrenci Öz Değerlendirme
--	--

Bu araştırma sürecindeki eylem aşamaları ve kullanılan veri toplama araçlarıyla ilgili olarak uygulama planı Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Eylem araştırması sürecine ilişkin uygulama planı

Eylem Aşamaları*	Veri toplama araçları
1.Ön bilgi ve durum tespiti (1 ders saati)	<ul style="list-style-type: none"> • Somut Olmayan Kültürel Miras Anketi • Gözlem
2.Eylem/Uygulama 1 (Saf-ranbolu’nun Kültürel Mirası) (2 ders saati)	<ul style="list-style-type: none"> • Gözlem • Öğrenci Öz Değerlendirme
3.Eylem/Uygulama 2 (Saf-ranbolu Kültür Günü) (3 ders saati)	<ul style="list-style-type: none"> • Sözlü Tarih • Gözlem • Öğrenci Günlüğü • Öğrenci Öz Değerlendirme
4.Eylem/Uygulama 3 (Saf-ranbolu Kültür Gezisi) (1 gün)	<ul style="list-style-type: none"> • Gezi Planı • Gözlem • Öğrenci Günlüğü • Öğrenci Öz Değerlendirme
5.Son değerlendirme (1 ders saati)	<ul style="list-style-type: none"> • Somut Olmayan Kültürel Miras Anketi • Gözlem

* **Ders Kazanımı SB.4.2.2.** Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.

Açıklama: Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihi bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır.

Değer: Aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık.

Beceri: Kanıt kullanma, değişim ve sürekliliği algılama.

Kazanım Bilgi/Bilişsel Süreç Boyutu: İşlemsel Bilgi/Uygulama Süreci

Boyutu (*Bloom'un Yeni Taksonomisi: Krathwohl 2002 esas alınmıştır.*)

Somut Olmayan Kültürel Miras Anketi'nde (SOKÜM), öğrencilerin verilen somut olmayan kültürel miras ögesini tam olarak bilip bilmediklerini ortaya koyabilmek amacıyla "biliyorum" ve hiç bilmiyorum" seçenekli sorulara ve bu sorulara ilişkin farkındalıklarını ve farklı bilgilerini ortaya çıkarabilecek açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Madde yazımında; UNESCO tarafından kabul edilen ve Türkiye'nin de taraf olduğu "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" kapsamında belirtilen (UNESCO, 2107) ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından örnekleri verilen (Somut Olmayan Kültürel Miras, 2018) alanlar dikkate alınmıştır. Uzman görüşü alınarak hazırlanan anketin, çalışma grubunda yer almayan 20 öğrenciye ön uygulaması yapılmış ve sonuçlar tekrar uzmanlarla değerlendirilerek ankete son hali verilmiştir. Somut Olmayan Kültürel Miras Anketi'nde geleneksel yemekler, geleneksel meslekler, lokum, toplumsal uygulamalar/gelenekler, düğün, türkü, geleneksel çocuk oyunları, sözlü gelenekler ve anlatımlar, kültürel eşya ve nesnelere, geleneksel el sanatları, geleneksel uygulamalara ilişkin 11 açık uçlu soru yer almaktadır. Anket öğrencilerin ön bilgi ve durum tespiti ile son değerlendirme aşamasında kullanılmıştır.

Öğrenci öz değerlendirme formu, etkinlik uygulamalarına yönelik öğrencilerin yaşayarak yaptıkları sonucunda neler öğrendiği ile uygulama sürecinde iyi yapabildikleri, zorlandıkları ve yardıma ihtiyaç duydukları durumlar ile öğrencilerin etkinliklere ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla hazırlanmış ve kullanılmıştır. Öz değerlendirme formu için sadece aynı uzmanlardan görüş alınması yeterli görülmüştür. Formda toplam yedi açık uçlu soruya yer verilmiştir.

Araştırmacı eylem planına özgü üç farklı gözlem formu hazırlanmış ve kullanılmıştır. Gözlem formları için sadece uzmanlardan görüş alınması yeterli görülmüştür. Gözlem formu, her

öğrenci için hem araştırmacı hem de sınıf öğretmeni tarafından ayrı ayrı doldurulmuştur. Bunun yanında araştırmacı tarafından çalışmanın tüm uygulama sürecine yönelik yapılandırılmamış gözlem notları da tutulmuştur.

Araştırmada öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin yetişkinlerden sözlü tarih yöntemini kullanarak hem bilgi edinmeleri hem de birer kültür taşıyıcı ve aktarıcısı olan yetişkinlerle etkileşimde bulunmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak yarı yapılandırılmış açık uçlu sözlü tarih soruları hazırlanmış ve bir öğrenci ile ön uygulama gerçekleştirilmiştir. Sözlü tarih çalışmasında öğrencilerin somut olmayan kültürel miras öğelerine ilişkin kanıtlar sunmaları da istenilmiştir. Böylece sözlü tarih çalışması ile öğrencilerin kanıt temelli öğrenme deneyimi yaşamaları da sağlanmaya çalışılmıştır. Sözlü tarih çalışma sonuçlarını öğrencilerin sınıfta sunmaları istenilmiş ve bu sunumlarını değerlendirmek amacıyla uzman görüşü alınarak dereceli puanlama anahtarı hazırlanmıştır.

Bu çalışmada eylem planları doğrultusunda öğrencilerin iki farklı etkinlik (sözlü tarih/kültürel günü ve kültürel miras gezisi) için günlük tutmaları sağlanmıştır. Öğrencilerin etkinlik uygulamalarına yönelik duygu ve düşüncelerine ilişkin veri toplamak amacıyla günlükler kullanılmıştır. Bunun yanında günlüklerine öğrencilerin etkinliğe ilişkin (çiz anlat tekniği çerçevesinde) resimler çizebilecekleri de belirtilmiştir. Günlükler yapılandırılmamış olup öğrencilerin kompozisyon şeklinde yazmaları ve resim çizmeleri istenilmiştir.

Araştırma için gerekli resmi izinler ve veli onayları yazılı olarak alındıktan sonra, eylem araştırması sürecine ilişkin uygulama planı dikkate alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan tüm veri toplama araçlarından elde edilen nitel verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzen-

lenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım vd. 2016, 239). Araştırmada daha geçerli ve güvenilir sonuçlara ulaşmak için birbirini tamamlayacak ve hatta birbirinin kontrolü olacak veri toplama yöntemleri (anket, öz değerlendirme, gözlem, günlük) birlikte kullanılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin ifadelerinden alıntılar yapılmış ve araştırmaya katılan katılımcılar Ö1,Ö2,Ö3... şeklinde kodlanmıştır. Çalışmada tercih edilen eylem araştırması sonuçlarında iç ve dış geçerliği sağlamak için, araştırmanın her aşamasında özellikle sınıf ve sosyal bilgiler alanındaki uzmanlardan (dört kişi) görüş alınmış ve değerlendirme sürecinde toplantılar yapılmış ve görüş birliğe varılan sonuçlar sunulmuştur.

Bulgu ve Yorumlar

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Etkinlik temelli uygulamalar öncesi ve sonrasında, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeyleri nasıl değişmiştir?" araştırma sorusuna yönelik SOKÜM Anketi ile veriler toplanmış, nitel verilerin betimsel analizi yapılmıştır.

Etkinlik Temelli Uygulamalar Öncesinde Öğrencilerin Somut Olmayan Kültürel Mirasa Yönelik Farkındalık Düzeyleri

Öğrencilerin tamamının etkinlik temelli uygulamalar öncesinde somut olmayan kültürel mirasa ilişkin SOKÜM Anketi'nde yer alan maddelere (*geleneksel yemekler, geleneksel meslekler, lokum çeşitleri, gelenekler, türküler, geleneksel çocuk oyunları, sözlü ve yazılı anlatılar, kültürel eşya ve nesnelere, geleneksel el sanatları, geleneksel uygulamalar*) "biliyorum" şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir. Ancak aynı maddelerle ilgili ankette yer alan açık uçlu sorulara (*geleneksel yemekler ve lokum dışında*) cevap veremedikleri ya da yazdıklarının somut olmayan kültürel miras ögesi ile ilgisi olmadığı görülmüştür. Bu bulgunun nedeni; öğrencilerin somut olmayan kültürel miras öğelerini yaşadıkları yerde ve yakınlarından duymuş olmakla birlikte, kültürel miras öğelerine ilişkin bir bilgi sahibi ve farkındalıkları ol-

madıkları şeklinde açıklanabilir. Öğrencilerin evlerinde ve yakın çevrelerinde geleneksel yemeklerin yapılıyor olması, Safranbolu lokumunun ticarileşmesi ile İlçe’de çok sayıda lokum imalathane ve satış noktasının bulunması, geleneksel yemek ve lokum somut olmayan kültürel miras öğelerine ilişkin öğrencilerin farkındalıklarının temel nedeni olabilir. Bununla birlikte; öğrencilerin geleneksel yemeklerin ve Safranbolu lokumunun, somut olmayan kültürel miras ögesi olarak kabul edildiğinin farkında olmadıkları da söylenebilir.

Etkinlik Temelli Uygulamalar Sonrasında Öğrencilerin Somut Olmayan Kültürel Mirasa Yönelik Farkındalık Düzeyleri

Öğrencilerin etkinlik temelli uygulamalar sonrasında somut olmayan kültürel miras öğelerine ilişkin farkındalık düzeylerindeki değişimi tespit etmek amacıyla öncesinde kullanılan SOKÜM Anketi tekrar uygulanmıştır. Öğrencilerin öncesinde olduğu gibi SOKÜM Anketi’nde yer alan tüm maddeleri “Biliyorum.” şeklinde işaretledikleri görülmüştür. Bunun yanında uygulama öncesinden farklı olarak öğrencilerin ankette yer alan açık uçlu soruları cevaplamaya çalıştıkları kısmen ya da tamamen doğru örnekler vererek açıklamalar yaptıkları tespit edilmiştir.

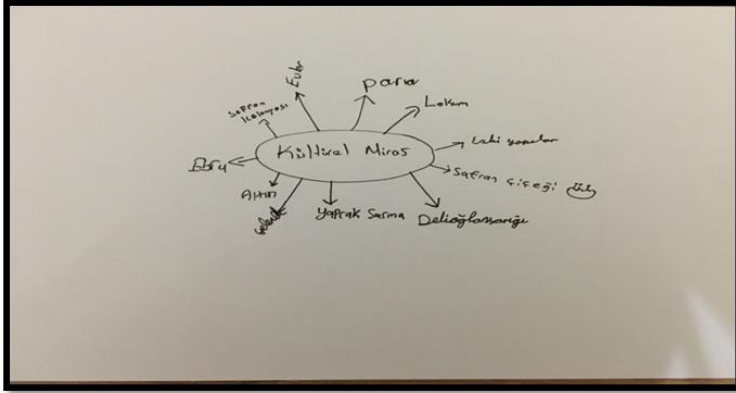
İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Etkinlik temelli uygulamalar sırasında ve sonrasında, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeylerindeki değişiklikler nelerdir?” araştırma sorusuna yönelik toplanan nitel verilerin betimsel analizi yapılmıştır. Sosyal bilgiler 4. sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı’nda kültürel miras ile ilgili kazanımın öğretime yönelik hazırlanan eylem/uygulama planında yer alan etkinliklerin uygulanması sırasında ve sonrasında öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeylerindeki değişim her etkinlik için ayrı ayrı analiz edilmiş ve bulgular sunulmuştur.

“Safranbolu’nun Kültürel Mirası” Etkinliğine İlişkin Bulgular

“Safranbolu’nun Kültürel Mirası” etkinliğinin amacı ve süreci hakkında, araştırmacı tarafından, öğrencilere bilgi verilmiştir. Araştırmacı öğrencilere çeşitli sorular yönelterek (“Sizce kültür nedir?”, “Kültürel miras nedir?”, “Yaşadığınız yere özgü yöresel yemekler nelerdir?”, “Yaşadığınız yere ait gelenekler görenekler nelerdir?”), onların konuyla ilgili ön bilgilerini ve hazır bulunuşluk seviyesini ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Kültür, kültürel miras, somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras konuları hakkında araştırmacı, öğrencilere beyin fırtınası yaptırmıştır. Öğrencilerin cevaplarından yola çıkarak bu kavramlar somutlaştırılmaya çalışılmış ve verilen örnekler somut ve somut olmayan kültürel miras örnekleri şeklinde sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Öğrencilere yöntemi göstermek amacıyla araştırmacı küçük bir zihin haritasını tahtaya çizmiş ve öğrencilerin verdiği iki örneği kendisi yazmıştır. Bundan sonra öğrencilerin kendilerinin konuyla ilgili zihin haritası oluşturmasını istemiştir. Her öğrenci kendi zihin haritasını hazırlamıştır. Bu zihin haritalarından bir örnek Fotoğraf 1’de gösterilmiştir.

Fotoğraf 1: Öğrencinin hazırladığı bir zihin haritası örneği

Fotoğraf 1’de görüldüğü gibi, öğrencilerin “kültürel miras” denildiğinde zihinlerinde; Ebru sanatı, safran kolonyası, evler,

para, lokum, eski yapılar, altın, gelenek, yaprak sarma, Deli oğlan sarığı, safran çiçeği gibi kültürel miras öğeleri canlanmıştır. Buna göre öğrencilerin zihin haritasına eklemiş oldukları kavramların Safranbolu'da tanıtımına en çok önem verilen kültürel miras öğelerinden olduğu, somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerini bir arada kullandıkları söylenebilir.

Zihin haritası çalışmasından sonra araştırmacı tarafından, konular sunulmuş ve öğrencilerin soruları yanıtlanmıştır. Sunum sonunda öğrencilere, Safranbolu'ya özgü türküler dinletilmiş, Safranbolu'ya özgü bir kına gecesi ve Safranbolu halk oyunları ekibinin gösterileri izletilmiştir. Daha sonra etkinliğin sonuç değerlendirmesine geçilmiş ve öğrencilerden öz değerlendirme formunu doldurmaları istenmiştir. Öğrencilerin öz değerlendirme formundaki sorulara vermiş oldukları cevaplardan örneklerle ve yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Öz değerlendirme formunda yer alan "Bu etkinlikte neler yaptın?" sorusuna, öğrencilerden **Ö8:** "Bilgiler öğrendim. Zihin haritasını öğrendim.", **Ö7:** "Etkinlik yaptık.", **Ö5:** "Bu etkinlikte bazı sorulara cevap verdim.", **Ö3:** "Dinledim." cevaplarını verirken **Ö9:** "Bu etkinlikte sorular sorup onları cevapladık, video izledik, beyin fırtınası ve zihin haritası yaptık.", **Ö10:** "Bu etkinlikte kına gecesi izledik.", **Ö1:** "Bu etkinlikte kültürel mirasın zihin haritasını çizerek ok çıkardık. Sonra kültürel örnekler yazdık ve beyin fırtınası yaptık." **Ö2:** "Bu etkinlikte kültürel mirasları yazdık, beyin fırtınası ve zihin haritası yaptık.", **Ö4:** "Bu etkinlikte somut ve somut olmayanı inceledim, kına gecesi izledim." cevaplarını vermişlerdir. Bu cevaplara göre, etkinlik sonunda öğrencilerde kısmen de olsa bir kültürel miras farkındalığı oluşmaya başladığı söylenebilir. Bunun yanında öğrencilerin hemen hemen tamamının zihin haritası ve beyin fırtınası çalışmasından bahsetmesi, bu yöntemlerin kullanılmasının öğrencilerin dikkatini çektiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Hem sınıf öğretmenin hem araştırmacının gözlem kayıtlarında da öğrencilerin beyin fırtınası ve zihin haritası çalışmasına ilgi gösterdiği, akranlarından farklı örnekler söyleyebilmek için yarıştıkları belirtilmiştir.

“Bu etkinlikte ne öğrendin?” sorusuna, öğrencilerden Ö4: “Bu etkinlikte somut ve somut olmayanı öğrendim.”, Ö2: “Bu etkinlikte kültürel mirası, somut kültürel mirası ve somut olmayan kültürel mirası öğrendim.”, Ö10: “Bu etkinlikte halk oyunlarını ve türkülerini öğrendim.”, Ö1: “Bu etkinlikte somut olan ve somut olmayan kültür mirasını öğrendik.”, Ö2: “Bu etkinlikte kültürün ne olduğunu öğrendik.”, Ö5: “Bu etkinlikte gelenek görenek gibi şeyleri öğrendim.”, Ö8: “Somut kültürel mirasları, somut olmayan mirasları öğrendim.”, Ö6: “Somut ve somut olmayan mirasları, beyin fırtınası.” Ö3: “Somut olan ve olmayan.” cevaplarını vermişlerdir. Öğrencilerin bu etkinlik sonucunda, somut ve somut olmayan kültürel miras ayrımının farkına varmaya başladıkları söylenebilir. Bu soruya Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) uygulanan Ö7: “Oyun havası öğrendim.” cevabını vermiştir. Safranbolu halk oyunları ekibinin gösterilerini bu şekilde aktaran bu öğrencinin somut olmayan kültürel miras unsurlarından olan halk oyunlarını içselleştirebildiği söylenebilir. Ayrıca BEP uygulanan öğrencinin, etkinlik sırasında oldukça ilgili ve istekli olduğu gözlenmiştir.

“Bu etkinlikte en çok ne dikkatini çekti?” sorusuna, öğrencilerden Ö3: “Somutlar.”, Ö7: “Somutlar çekti. Beyin fırtınası çok güzeldi.”, Ö2: “En çok somut kültürel miras çekti. Çünkü somut kültürel miras gözle görülebilir bir şey.”, Ö8: “Somut olan kültürel miraslar çekti. Çünkü onları biliyordum.” cevaplarını verirken Ö4: “Bu etkinlikte en çok dikkatimi çeken kına gecesi oldu.”, Ö6: “Halk oyunu.”, Ö10: “Halk oyunu dikkatimi çekti çünkü hem halk oyunu oynuyorlar hem de türküsü var.” cevaplarını vermişlerdir. Dört öğrenci, somut kültürel miras öğelerinin gözle görülebilir olmasından dolayı daha çok dikkatini çektiğini belirtirken aynı öğrencilerin öğretim sürecinde diğer etkinliklerde somut olmayan kültürel miras unsurlarından da bahsettikleri ve keyif aldıkları gözlenmiştir. Üç öğrenci ise bu soruya somut olmayan kültürel miras unsurlarından bahsederek cevap vermişlerdir. Bunun yanında Ö1: “Bu etkinlikte en çok dikkatimi çeken zihin haritasıdır.”, Ö9: “Bu etkinlikte en çok dikkatimi beyin fırtınası çekti çünkü garip

geldi." ve **Ö5**: "En çok beyin fırtınası dikkatimi çekti çünkü adı garip geldi." cevaplarını vermişlerdir. Bu cevaplar öğrencilerin sınıfta ilk defa beyin fırtınası ve zihin haritası uygulaması ile karşılaşmış olmaları ile açıklanabilir. Bunun yanında yapılan gözlemlerde öğrencilerin bu tekniklere çok fazla ilgi gösterdikleri gözlenmiştir.

"En çok keyif aldığın şey ne idi?" sorusuna, öğrencilerden **Ö3**: "Somutlar.", **Ö1**: "En çok keyif aldığım şey kültürel miras ve somut kelimeler." derken **Ö4**: "En çok keyif aldığım şey kına gecesi idi.", **Ö6**: "Halk oyunları." cevaplarını vermişlerdir. Sınıfta izletilen Safranbolu kına gecesi ile halk oyunları videosunun izlerinin öğrencilerin cevaplarına yansıdığı görülmektedir. Bu soruda da zihin haritası ve beyin fırtınasından öğrencilerin keyif aldığını gösteren cevaplar ile karşılaşmıştır. Örneğin, **Ö2**: "En çok keyif aldığım şey zihin haritasıydı.", **Ö7**: "Beyin fırtınası", **Ö10**: "Zihin haritasıydı.", **Ö8**: "Soruları cevaplama ve zihin haritasıydı." **Ö5**: "En çok keyif aldığım şey beyin fırtınasıydı." cevaplarını vermişlerdir. **Ö9'un**: "En çok keyif aldığım şey video izlemektir." cevabı değerlendirildiğinde, Safranbolu'nun somut olmayan kültürel miras öğeleri ile ilgili izletilen videonun öğrencilerin ilgisini çektiği ve konunun öğretiminde etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

"Neyi iyi yaptın?" sorusuna, öğrencilerden **Ö3**: "Somutları çünkü çok dinledim.", **Ö1**: "Somut." diyerek somut olmayan kültürel miras konusunda daha iyi olduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında, aynı öğrencilerin günlük formlarında somut olmayan kültürel miras unsurlarından zevk aldıklarından bahsettikleri tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin buldukları gelişim düzeyi ve görevi dikkate alındığında somut kültürel miras öğelerini görebildikleri için daha kolay anlayabildikleri, somut olmayan kültürel miras öğelerini somut olandan ayırmada zorlandıkları ile açıklanabilir. Ancak aynı öğrenciler her ne kadar somut olmayan kültürel miras tanımlaması yapmasalar da bunun örneklerini verebilir duruma gelmişlerdir. Öğrencilerin halk oyunları, kına gecesi, düğün gibi değerlerin de birer kültü-

rel miras ögesi olarak kabul etmeye başlamaları ve önemsemeleri önemli bir kazanım olarak görülebilir. Öğrencilerden **Ö4**: “Zihin haritasında yazdıklarımı iyi yaptım.”, **Ö6**: “Soruları cevapladım.” **Ö2**: “Zihin haritası ve beyin fırtınası çünkü çok güzel etkinliklerdi.”, **Ö10**: “Zihin haritasını iyi yaptım.” , **Ö8**: “Zihin haritası çünkü aklıma çok güzel bir şey geldi.”, **Ö5**: “Bazı soruların cevaplarını iyi yaptım çünkü cevaplarını biliyordum.”, **Ö9**: “Zihin haritasını iyi yaptım çünkü bayağı anladım.” cevaplarını vermişlerdir. Öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar ve etkinlik süreci göz önüne alındığında, zihin haritası ve beyin fırtınası çalışmasının tamamı somut olmayan kültürel mirasla ilgili olduğu için, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin etkinlikleri iyi yaptığı söylenebilir.

“Hangi konuda zorlandın? Neden?” sorusuna, öğrencilerin beşi “Hiçbir konuda zorlanmadım” derken **Ö3**: “Somut olmayı çünkü anlamadım.” cevabını vermiştir. Bu öğrencinin somut ve somut olmayan kavramlarını ayırt etmekte zorlandığı gözlenmiştir. Cevabının temel sebebi bu olabilir. Eylem/Uygulama Planı’ndaki ilk etkinlikte henüz somut olmayan kültürel miras kavramının bu öğrenci tarafından anlaşılması ek çalışmalar yapılması gerektiğinin de önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir. **Ö10’unun**: “Beyin fırtınası ve halk oyunlarının türküleri.” cevabı hem en çok zorlandığı hem de en çok dikkatini çekenin aynı olması oldukça dikkat çekicidir. Etkinlik sırasında öğrencinin çalışmaya katılmak için çaba gösterdiği, cevap vermeye çalıştığı gözlenmiştir. Aynı şekilde öğrencilerin dördü “Beyin fırtınası ve zihin haritası oluşturma” etkinliklerinde zorlandıklarını belirtmişlerdir. Bu cevaplar ve gözlem kayıtları değerlendirildiğinde dört öğrencinin beyin fırtınası ve zihin haritası etkinliğine ilgi göstermekle birlikte ilk defa böyle bu yöntemlerin uygulanmasıyla karşılaşmalarından dolayı başlangıçta nasıl katılım gösterecekleri konusunda zorluk yaşamışlardır. Dersin sonunda ve araştırmacının açıklamaları ile yaşadıkları zorluğu aştıkları söylenebilir. Gözlem kayıtlarında bu öğrencilerin beyin fırtınası ve zihin haritası çalışmasına katılmaya çalıştıkları

üçüncü cevaplardan sonra doğru örnekler vermeye başladıkları belirtilmiştir.

“Nerede yardıma ihtiyacın oldu?” sorusuna, öğrencilerin sekizi “Hiçbir yerde yardıma ihtiyacım olmadı.” şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerden **Ö10**: “Beyin fırtınasında ihtiyacım oldu.” ve **Ö8**: “Beyin fırtınasında zorlandım çünkü anlamadım.” cevaplarını vermişlerdir. Bu öğrencilerin ilk defa beyin fırtınası yöntemi uygulaması ile karşılaşmaları, yardıma ihtiyaç duymalarının temel sebebi olabilir.

“Safranbolu Kültür Günü” Etkinliğine İlişkin Bulgular

“Safranbolu Kültür Günü” etkinliğine ilişkin, öğrencilere bir hafta önce bilgi verilmiş, etkinlik için evlerinden kültürel öğe örnekleri getirmeleri istenmiş ve yapılacak çalışma hakkında aşamalar açıklanmıştır. Ders öncesindeki teneffüste araştırmacı ve öğrenciler sınıfa getirilen kültürel öğe örneklerini sergi düzeninde sıralara yerleştirmişlerdir. Ders başında yine araştırmacı dersin amacı ve süreci hakkında öğrencilere açıklamalarda bulunmuştur. Öğrencilerden, evlerinden getirdikleri kültürel öğeyi sırayla arkadaşlarına tanıtmaları istenilmiştir. Öğrencilerin, birbirlerine kültürel öğe örnekleri ile ilgili soru sormaları ve cevap vermeleri sağlanmıştır. Bu çalışma tamamlandığında dersin genel değerlendirmesi yapılmıştır. Bu ders ile ilgili öğrencilerin günlük yazmaları istenilmiştir. Öğrenci günlükleri ve gözlem verilerine göre, etkinliğe ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.

“Safranbolu Kültür Günü” etkinliğine ilişkin öğrencilerden **Ö9’un**: “Çağrınur öğretmenimiz geldi. Bizlerden kültürel örnekler istemişti. İlk önce sıraları dizdik ve getirdiğimiz somut olmayan kültürel eşyalarla sergi yaptık. Ben tel kırma ile dantel getirdim. Arkadaşlarımız bizim getirdiklerimizi inceledi. Tabi biz de getirdiğimiz eşyaları tanıttık. Arkadaşlarımdan bazısı köstekli saat, dantel, havlu kenarı, lif bunları getirmiş.” ifadesinden, öğrencinin somut olmayan kültürel miras örneğini sınıfa getirdiği, bunu tanıttığı, sınıfa getirilen farklı örnekleri incelediği görülmektedir. Gözlem kayıtlarında bu öğrencinin somut olmayan kültürel miras ögesine

ilişkin doğru bilgi vererek tanıtım yapabildiği, arkadaşlarına tatmin edici cevaplar verebildiği ve bu etkinlikten keyif aldığı belirtilmiştir.

Ö9 gibi diğer öğrencilerin verdikleri cevapların bu bulgu ve yorumu desteklediği görülmektedir. Örneğin, Ö8: "...sıraları çevirdik. Sıraların üstüne kültürel eserleri koyduk. Sırayla evden getirdiğimiz bu eserleri inceledik.", Ö3: "...herkes bir şey getirmişti. Ben köstekli saat. Gülbahar dantel, tel kırma. Onlar el sanatlarıymış.", Ö4: "Bugün sınıfımızda sergi yaptık. Evden eski eşyalar getirdik. Tel kırma, dantel, eski eşyaları somut olmayan şeylere örnek olarak kullandık.", Ö10: "Bugün eşyaları getirip düzenledik. Sonra somut olan ve olmayan eşyalara baktık. Arkadaşlarımın kimi dantel kimi gaz lambası kimi köstekli saat kimi havlu kenarı kimi de bakır tas getirmişti.", Ö2: "...getirdiğimiz şeyleri dizdik. Onları tanıttık...gaz lambası bakırcılığı, köstekli saat demirciliği,iğne oyası,tel kırma,lif ise el sanatlarını gösteriyor.", Ö11: "Somut olmayan kültürel mirasları herkesin sırasına koyduk ve herkes sırayla hepsini inceledi. Herkes kendi eşyasını tanıttı. Kültürel mirasları incelerken bazıları iğne oyası, bazıları gaz lambası, lif, köstekli saat gibi şeyler vardı.", Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı(BEP) uygulanan Ö7: "Güzeldi çok güzeldi. Somut olmayan şeyleri tanıttık. Arkadaşlarımın getirdiği şeyleri inceledim." cevaplarını vermişlerdir. Tüm bu cevaplar öğrencilerin Eylem/Uygulama Planı'nın ikinci aşaması olan bu etkinlikte görev aldıkları, evlerinden getirdikleri somut olmayan kültürel miras öğelerini tanıtabildikleri, somut ve somut olmayan kültürel miras ayırımını öğrenmeye başladıkları görülmektedir. Sınıfa somut olmayan kültürel miras örneği getirmeyen, BEP uygulanan Ö7 kodlu öğrencinin günlüğünde etkinlikten çok keyif aldığı, diğer arkadaşları kadar farklı ve çeşitli olmasa da somut olmayan kültürel miras örneklerini yazdığı ve açıklayabildiği tespit edilmiştir. Bu öğrencinin etkinlik boyunca çok ilgili ve istekli olduğu, etkinliğin her aşamasında aktif yer almaya çalıştığı gözlenmiştir.

"Safranbolu Kültür Günü" etkinliğinin ikinci aşamasını oluşturan sözlü tarih uygulamasına yönelik araştırmacı tarafından

öğrenciler bir hafta önce bilgilendirilmiştir. Sözlü tarih yöntemi öğrencilerin bilinmemesi nedeniyle, araştırmacı sınıfta canlandırma tekniğini kullanarak öğrencilere sözlü tarihin uygulamasını göstermeye çalışmış ve onların sorularını cevaplamıştır. Bir öğrenci hariç olmak üzere (Ö1), öğrenciler sözlü tarih çalışmasını zamanında gerçekleştirmiş ve araştırmacıya bunun sonuçlarını teslim etmiştir.

“Safranbolu Kültür Günü” etkinliği kapsamındaki ilk derste yapılan sergi çalışmasının ardından ikinci derste öğrencilerin büyükleri ile gerçekleştirdikleri sözlü tarih çalışmasına ilişkin sunum yapmaları istenilmiştir. Üç öğrenci yaptıkları çalışmayı kısaca canlandırarak göstermek istemiştir. Öğrencilerin sözlü tarih çalışmasından keyif aldıkları gözlenmiştir. Öğrenci günlüklerinde yer alan **Ö8:**“...ben de nine olarak rol canlandırdım. Yine yapmayı isterim. Nine rolü yaparken başıma eski ve çok güzel işlenmiş mavi bir yazma örttüm. Çok zevkliydi. Çok eğlendim.”, **Ö11:**“...nine torun ilişkisi yaptık. Yani canlandırma yaptık.”ve **Ö3’e:**“...nine oğul canlandırması yaptık. Sonra nine kılığına girenlere sorular sorduk, sorularımıza cevap verdiler.”ait bu ifadelerden de, öğrencilerin sözlü tarih çalışmasını sınıfta canlandırarak sunmalarından hoşlandıkları anlaşılmaktadır. Bu öğrenciler canlandırma sırasında, somut olmayan kültürel miras öge örneklerini de göstermiş ve bunlarla ilgili de açıklamalar yapmışlardır. Öğrencilerin yaptıkları sözlü tarih çalışması, canlandırma ve kültürel miras kanıtı gösterebilmeleri; kanıt temelli somut olmayan kültürel miras öğrenimini gerçekleştirebildiklerinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Araştırmacı, öğrencilerin sınıfta sundukları sözlü tarih çalışmalarını geliştirilen dereceli puanlama anahtarına (rubric) göre değerlendirmiştir. Bu değerlendirme sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin sözlü tarih çalışmalarının değerlendirme sonuçları

Çalışmayı yapmayan	Çok İyi	İyi	Orta	Geliştirilmeli	Toplam
Ö1	Ö8,Ö11, Ö3	Ö2,Ö5,Ö6,Ö9	Ö4,Ö10,Ö7	-	11
1	3	4	3	-	11

Sözlü tarih çalışmasını yapan ve sunan öğrencilerden Ö8, Ö11 ve Ö3'ün "çok iyi" derecesinde uygulamayı tamamlayabildiği görülmektedir. Ö2, Ö5, Ö6 ve Ö9'un "iyi" düzeyde; Ö4, Ö10 ve Ö7'nin "orta" düzeyde sözlü tarih çalışmasını tamamladığı tespit edilmiştir. Etkinliğin bu aşamasına çalışmasını tamamlayamayan Ö1 katılmamış, arkadaşlarının çalışmalarını izlemiş ve dinlemiştir.

Öğrenciler, sözlü tarih çalışmaları kapsamında, 20-29 yaş aralığında iki kişi, 30-49 yaş aralığında dört kişi, 50 yaş ve üzerinde dört kişi ile görüşmüştür. Öğrencilerin sözlü tarih kapsamında görüşme yaptıkları bu kişilerden altısı 20 yıl ve üzeri, ikisi 10 yıl, biri iki yıl ve biri bir yıldan beri Safranbolu'da ikamet etmektedir. Sözlü tarih çalışmasında öğrencilerin görüşme yaptıkları kişilere yönelttiği sorulara göre, verilen cevaplardaki somut olmayan kültürel miras ögesi örnekleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Sözlü tarih soruları ve cevaplardaki somut olmayan kültürel miras ögesi örnekleri

Sorular	Cevaplardaki somut olmayan kültürel miras ögesi örnekleri
1. Eskiden burada yaşayan insanların giyimleri nasıldı?	- "Tekke takarlardı.", - "Yöresel kıyafetler giyerlerdi.", - "El işi iğne oyası yazmalar..."
2. Yaşadığınız yerin en meşhur geleneksel yemekleri hangileriydi?	- Çullu börek, kara mancar, zerde, yaprak sarma, su böreği, Safranbolu pidesi, baklava, lokum, mantı, peruhi, bükme, safranlı pilav.

3. Yaşadığınız yere özgü türküler nelerdi?	- Yüce Dağ Başında Yanar Bir Işık, Aç Kapıyı Ben Geldim, Yeşil İpek Bükeyim, Değirmen Üstü Çiçek, Dağdan İndim Düze Ben.
4. Düğün törenlerinde (sünnet, köy düğünleri vb) neler yapılırdı?	- "Nişan, kına gecesi, halay çekilir, oyunlar oynanır." - "Köçekler vardı." - "Eskiden düğünler kapı önlerinde yapılırdı şimdi ise lüks salonlarda yapılıyor."
5. Yaşadığınız yere özgü halk oyunları nelerdi?	- Çayda çıra, horon ve halay, atlama oyunu, çiftetelli, zeybek.
6. Başlıca geleneksel el sanatları nelerdi?	- Ayakkabıcılık, demircilik, bakırcılık, kalaycılık, mestçilik, yemenicilik, tuğ oyası, tel kırma, iğne oyası, bez dokuma, beyaz iş, ebru.
7. İnsanların başlıca kutlamaları ve eğlenceleri nelerdi?	- Düğünlerde eğlenmek, Hıdrellez, bayramlar.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, öğrencilerin sözlü tarih çalışması yaptıkları tüm yetişkinler cevaplarında somut olmayan kültürel miras öğelerinden örnekler vermiştir. Görüşme yapılan kişilerin bu cevaplarını öğrencilerin sınıfta sunum sırasında aynen kullandığı gözlenmiştir. Bunun yanında öğrencilerin etkinlikler öncesinde birçok somut olmayan kültürel miras öğesini (Örneğin, Hıdrellez, halk oyunları, geleneksel kıyafetler, türküler gibi) bilmedikleri tespit edilmiştir. Bu bulgudan hareketle, okul dışında yetişkinlerin kendilerinin bildiği ve farkında olduğu somut olmayan kültürel miras öğelerini çocuklara yeterince aktaramadıkları iddia edilebilir. Görüşme kayıtları incelendiğinde, öğrencilerin görüşme yaptığı kişilerin tamamının eski ile yeni karşılaştırması yaptığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerden sadece üçünün yaptığı sözlü tarih sunumunda bu eski zaman ve yeni zaman karşılaştırmasına yönelik açıklamalarda bulunduğu gözlenmiştir.

“Safranbolu Kültür Gezisi” Etkinliğine İlişkin Bulgular

“Safranbolu Kültür Gezisi” etkinliği hakkında öğrenciler bir hafta önceden bilgilendirilmiş, öğrenci velilerinden ve ilgili resmi kurumlardan izin alınmıştır. Geziye güvenlik vb. nedenlerle sınıf öğretmeninin yanında bir öğrenci velisi de eşlik etmiş ve okulun Safranbolu Eski Çarşısı’na yakınlığı nedeniyle yaya gerçekleştirilmiştir. Gezi öncesi öğrencilerle sınıfta kısa bir toplantı yapan araştırmacı gezinin amacı, dikkat edilmesi gereken konularda bilgilendirme yapmış ve geziye başlanmıştır. Geziye tüm öğrenciler katılmıştır.

Gezinin ilk durağı lokum imalatı ve satışı yapan ustayı ziyaret olmuştur. Lokum satışı yapılan bu mekânda bulunan bakır ve demirden yapılmış dekor amaçlı kullanılan nesnelere öğrencilerin ilgisini çekmiş ve araştırmacıya bunların da somut olmayan kültürel miras ögesi olup olmadığına yönelik sorular sormuşlardır. Lokum ustası öğrencilere ikramda bulunmuş ve onların sorularını cevaplamıştır. Bu sırada öğrencilere, araştırmacı tarafından bazı geleneksel görgü kurallarına yönelik uyarılarda bulunulmuş (İkramı bir ya da birkaç taneden fazla almaya çalışmamak, teşekkür etmek vb.) ve bu kuralları uygulamaları sağlamaya çalışmıştır. Tüm öğrencilerin araştırmacının uyarılarını dikkate aldığı gözlenmiştir.

Gezinin ikinci durağı olan Yemeniciler Arastası’na gidilmiş ve Yemenici Ustası Erhan Başkaya ile öğrenciler zanaatla ilgili bilgi alışverişinde bulunmuşlardır. Yemenici Ustası’nın özel ilgisi ile öğrencilerin yemeni yapımına şahit olmaları, bazı küçük yemeni yapımı işlemlerini yaparak deneyimlemeleri sağlanmıştır. Özellikle erkek öğrencilerin yemeni yapımına ilişkin daha ilgili oldukları gözlenmiştir.

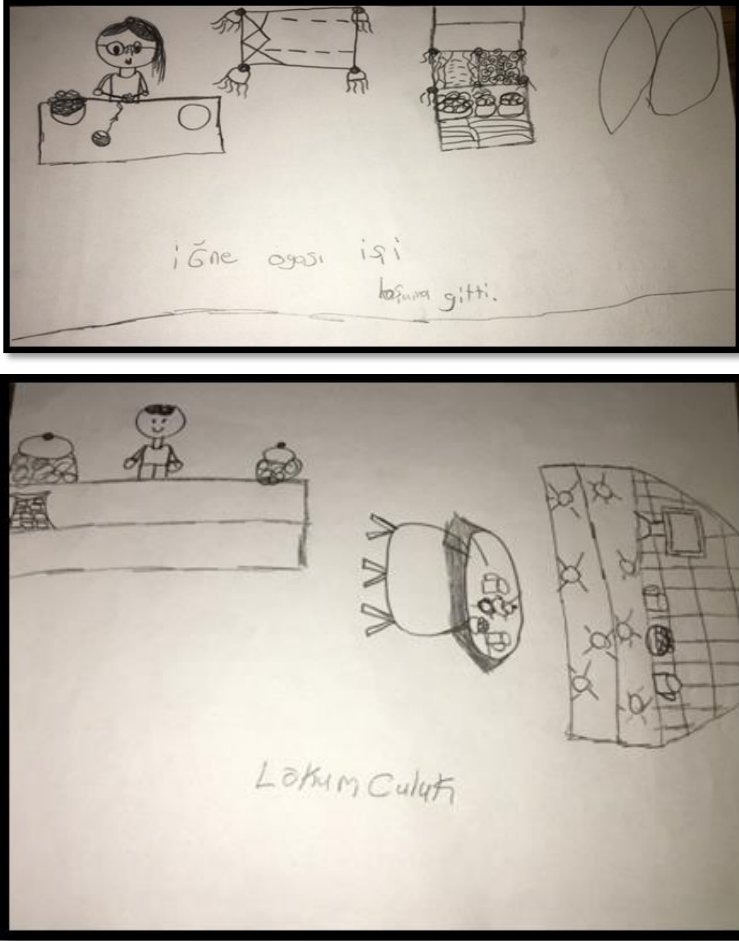
Gezinin üçüncü durağı olan Bakırcılar Çarşısı’na gidilmiş ve bakırcı, demirci ustaları ile görüşülmüştür. Öğrenciler zanaatkârlara merak ettiklerini sormuşlar, demirden ve bakırdan yapılan ürünleri incelemişlerdir. Daha sonra el sanatları sanatkârı ile görüşülmüş, öğrenciler el sanatlarından çanta işlemesi yapımını izlemişlerdir. Öğrenciler el sanatları ürünlerini ince-

mişler ve sanatkâra sorular yöneltmişlerdir. Gezi sırasında öğrencilere, Safranbolu'ya özgü Safranbolu simidi alınmış ve ikram edilmiştir. Gezi sürecince araştırmacı tarafından, öğrencilere somut ve somut olmayan kültürel miras öğeleriyle ilgili sorular sorulmuş ve öğrencilerin cevaplarına geri dönüt verilmeye çalışılmıştır. Araştırmacı yeri geldikçe, daha önce yapılan etkinlikleri de hatırlatarak, somut olmayan kültürel mirasa ve bunların korunmasına, yaşatılmasına ilişkin açıklamalar yapmıştır. Gezi ile ilgili tüm aşamalar fotoğraflanmaya çalışılmıştır. Gezi planı çerçevesinde gerçekleştirilen etkinlik sonunda öğrencilerle birlikte okula dönülmüştür. Araştırmacı sınıfta gezi etkinliğinin genel bir değerlendirmesini yapmış, öğrencilerden bir sonraki derste teslim etmeleri kaydıyla, öz değerlendirme formunu doldurmalarını ve günlük yazmalarını istemiştir. İsteyen öğrencilerin günlüklerine gezi ile ilgili resim çizebilecekleri de belirtilmiştir.

“Safranbolu Kültür Gezisi” etkinliğine ilişkin öğrenci günlükleri ve öz değerlendirme formları ile gözlem kayıtlarından elde edilen verilere ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Bulgular

“Safranbolu Kültür Gezisi” etkinliğine ilişkin günlüğünde **Ö9:**“Bugün okulla geziye gittik. Çok eğlendik. Bakırcılar Çarşısına gittik. Tepsilerin nasıl oyulduğunu ve baltanın nasıl yapıldığını gördük. Tel kırma yapan ve dantel ören abla gördük, bir de lokumcuya gittik. Orada lokum yedik ve orada demirden yapılmış somut olmayan kültürel şeyleri gördük...yemenicilik yerine gittik, orada usta-çırak ilişkisini gördük ve yemeninin hangi hayvan derisinde yapıldığını gördük. Yemeni ustasına sorular sorduk, usta ağabey bizim sorduğumuz soruları cevapladı. Diğer gittiğimiz yerlerde de sorular sorduk ve onlardan da cevap aldık...” ifadelerine yer vermiştir. Öğrencinin günlüğüne çizdiği resimler ise aşağıda görülmektedir.

Resim 1: Ö9'a ait resimler

Öğrencinin günlüğündeki ifadelerden ve çizdiği resimlerden gezi etkinliğine aktif olarak katılım gösterdiği ve eğlendiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında öğrencinin daha önce derslerde gerçekleştirilen etkinliklerde öğrendiği somut olmayan kültürel mirasa ilişkin bir farkındalıkla ustalara sorular sorduğu gözlenmiştir. Aynı öğrencinin kendisine ikram edilen Safranbolu simidini, "Somut olmayan kültürel mirasımızdan biri!" ifadesiyle aldığı araştırmacının dikkatini çekmiştir. Öğrencinin çizdiği resim incelendiğinde, iğne oyası el sanatı ile lokumun daha fazla dikkatini çektiği söylenebilir.

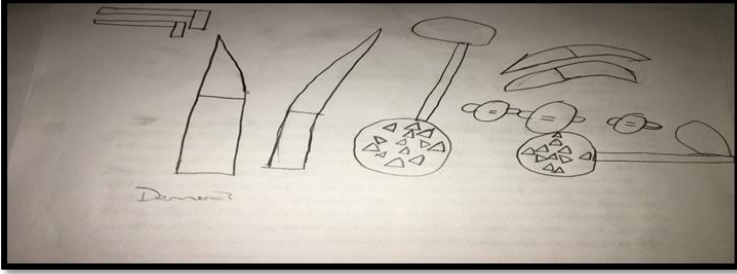
Günlüğünde Ö6: "Lokumcuya gittik, orada lokum yedik oradan demircilere gittik adam orada demiri eritiyordu. Sonra yemeniciye gittik orada yemeninin fiyatını sordum 175 TL imiş, oradan bakırcıya gittik oradan el sanatlarına gittik." ifadelerine yer vermiş ve aşağıda görüldüğü gibi demircilik zanaatı ile ilgili bir resim çizmiştir. Öğrencinin; ürün fiyatları ile demirci, bakırcı ve yemenici ustalarına ürünlerin nasıl yapıldığına ilişkin sorular sorduğu gözlenmiştir. Yemenici ustasına, bir yemeni yapım aşamasında eşlik etmekten büyük keyif aldığı görülmüştür. Ö6'nın günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

Resim 2: Ö6'ya ait resim

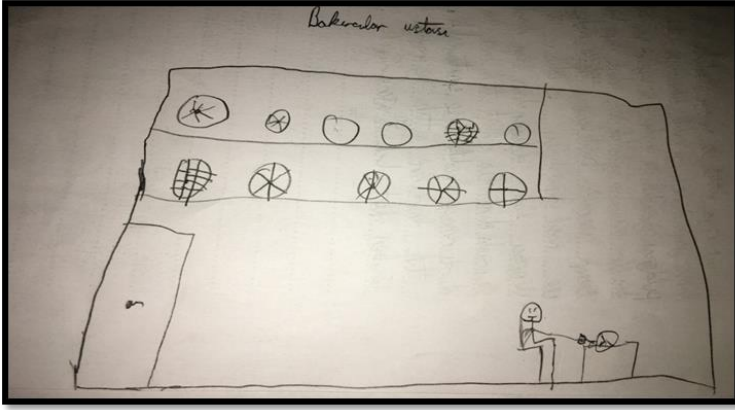
Günlüğünde Ö11: "Bakırcılar, Yemeniciler, Demirciler, Kalaycılar Çarşısına gittik. Dikkatimi çekenler oradaki kılıçlar ve bıçaklardı. İlk önce lokumcuya gittik ve orada lokum yedik, orada ibrik ve ocak vardı. Bunlar kültürel mirastı. Demircilerin olduğu yeri gezdik, on-

dan sonra bakırcıları gördük ateşte baltaları yapıyordu. Benim yapmama izin vermedi. Yemeniciye girdik, ayakkabılara dokunduk. Ayakkabıcıda çırak ve ustanın ilişkisini gördük, birisi ayakkabıların topuğunu birisi de altını kesiyordu... Ben çok eğlendim bir daha gitmek isterim." ifadelerine yer vermiş ve bu ifadelerini destekleyen demirci ürünlerini resmettiği tespit edilmiştir. Öğrencinin gezi sırasında demirci ve yemenici ustası ile daha fazla ilgilendiği, balta yapımına ustanın güvenliğini gerekçe göstererek izin vermemesine üzüldüğü gözlenmiştir. Bunun yanında öğrencinin gezi sırasında karşılaştığı somut olmayan kültürel miras öğelerinin farkında olduğunu söylemek mümkündür. Ö11'in günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

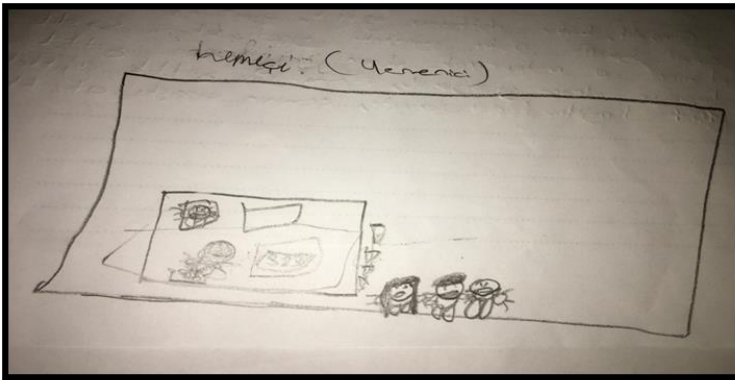
Resim 3: Ö11'e ait resim

Günlüğünde gezi sırasında gidilen yerleri sıralayan **Ö5'in**: "...orada bakır yapıldığını öğrendik, ...yemenilerin kaç lira olduğunu ve nasıl yapıldığını öğrendik. Sorularımıza ustalar cevap verdiler..." ifadesi, somut olmayan kültürel miras ürünlerine yönelik ilgisinin ve farkındalığının olduğunu gösterir niteliktedir. Bu öğrencinin de somut olmayan kültürel miras ürünlerinin fiyatları ile yakından ilgilendiği gözlenmiştir. Öğrencinin günlüğüne, bakırcı ustası ve bakır ürünleri resmini çizdiği tespit edilmiştir. Ö5'in günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

Resim 4: Ö5'e ait resim

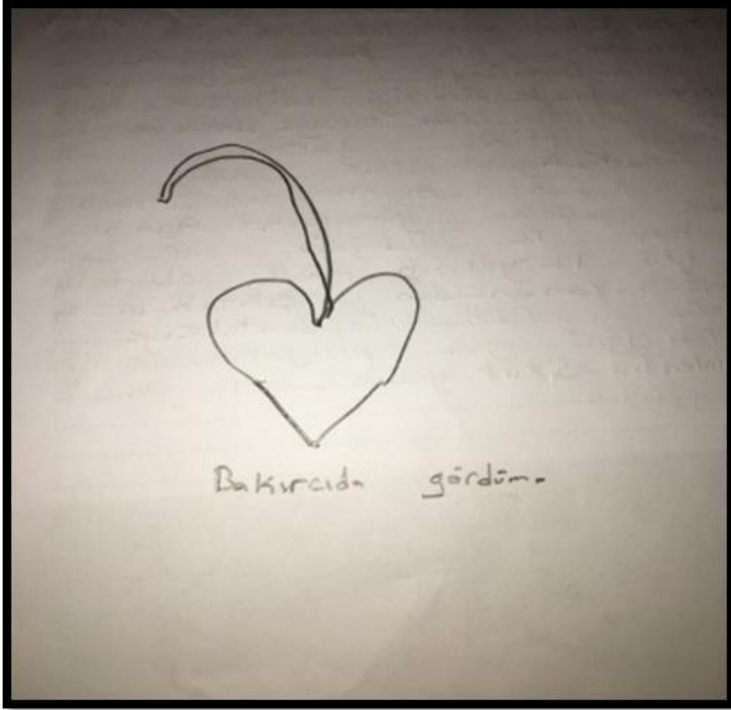
Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı(BEP) uygulanan Ö7: "...gezdik, bakır dükkânına gittik, oyun oynadık, simit yedik, usta ayakkabı yaptı, ayakkabı 107 liraydı... Yemeni el sanatıydı, lokum yedik, usta çırak vardı." ifadesi ile gezide yaşadıklarını aktarmıştır. Bu kaynaştırma öğrencisinin de arkadaşları gibi gezide çok aktif olduğu, merakla ustalara sorular sorduğu, ürün fiyatlarıyla ilgilendiği gözlenmiştir. Öğrencinin yemeniyi geleneksel bir el sanatı olarak tanımlaması oldukça kayda değer bir kazanım olarak görülebilir. Nitekim öğrencinin günlüğüne yemenici ziyaretini resmettiği tespit edilmiştir. Ö7'nin günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

Resim 5: Ö7'e ait resim

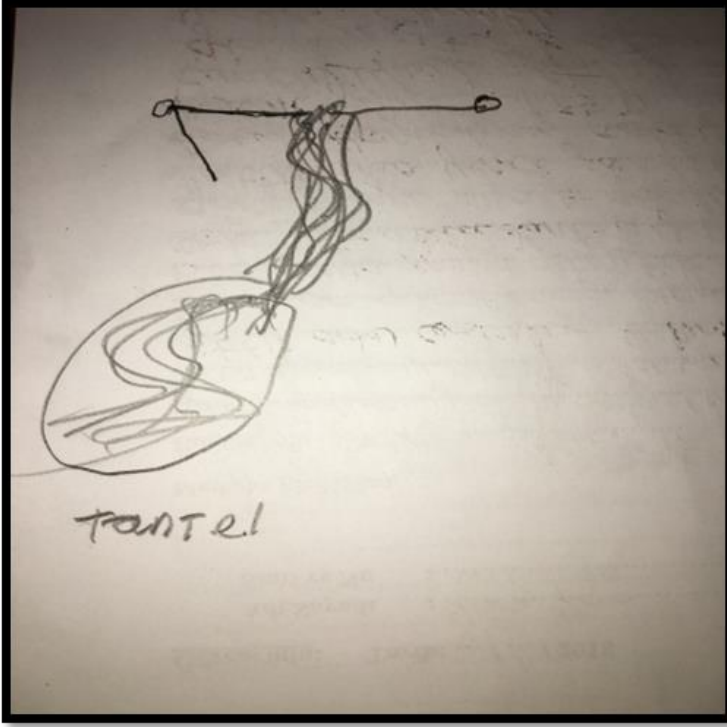
Günlüğünde Ö8: "... Lokumcudaki eski ocak, ibrik ve kazan var-

dı... Yemeniciye gittik, sorular sorduk. Ayakkabıların nasıl yapıldığına baktık. Ayakkabının içine dokunduk, çok yumuşaktı. Biz de biraz yapmaya çalıştık... Sonra bakırcıya gittik Orada tepsiye desen verdi... Usta ve çırak ilişkisi gördük..." ifadelerine yer vermiştir. Gezi sırasında karşılaştığı somut olmayan kültürel miras öğelerinin farkında olduğu görülen bu öğrencinin bakırcılığa ve ürünlere ilgi gösterdiği gözlenmiştir. Günlüğüne bununla ilgili bir resim de çizdiği tespit edilmiştir. Öğrencinin ustalara derste öğrendiklerinden ve yaptıklarından bahsetmesi ve buna yönelik sorular sorması da oldukça dikkat çekici bir gözlem olmuştur. Aynı öğrenci zanaatkârlarla sözlü tarih çalışması yapma isteğinde bulunmuştur. Öğrencinin usta-çırak ilişkisine yönelik ifadeleri de dikkat çekici olup geleneksel bir meslek olarak yemenicilik, bakırcılık gibi mesleklerin devamlılığının sağlanmasında çırak yetiştirmenin önemini farkına vardığı söylenebilir. Ö8'in günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

Resim 6: Ö8'e ait resim

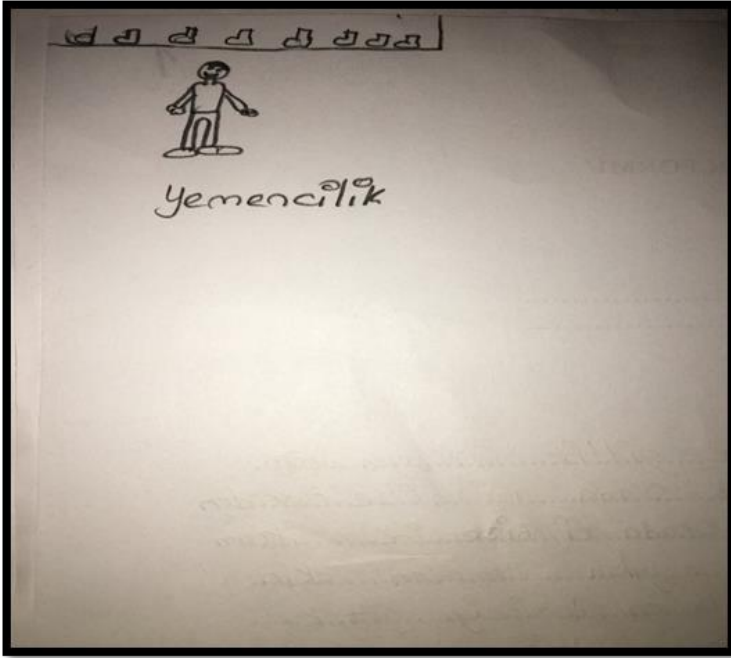
Günlüğünde Ö3: "... Orada ibrik, cezve, gaz lambası gördük. ... Orada cezveler, bakırlar, baltalar, bıçaklar gördük. Bir adam balta yapıyordu, biz oraya sırayla girdik... Orada tel kırma, iğne oyası, dantel gördük... Usta ve çırak ilişkisi gördük..." ifadelerine yer vermiştir. Öğrencinin gezi sırasında somut olmayan kültürel miras öğelerinin farkında olduğu, bu bilinçle ustalara sorular sorduğu gözlenmiştir. Öğrencinin günlüğüne dantel resmi çizdiği tespit edilmiştir. Ö3'ün günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

Resim 7: Ö3'e ait resim

Günlüğünde Ö1: "İlk önce lokumcuya gittik. Orada abiye bize lokum ikram etti. Öğretmenimiz bize bir tane alın ve eşyalara ellemeden bakın dedi. Sonra abiye teşekkür ettik... Demirci ağabey ateşi yakmış, baltanın ucunu suya batırıp çıkarıyordu, çekiçle baltanın ucuna vuruyordu... Yemeniciye gittik orada ağabey tepsiye desen veriyordu, orada fincan ve bir sürü tepsi vardı... Ayakkabıcıya gittik

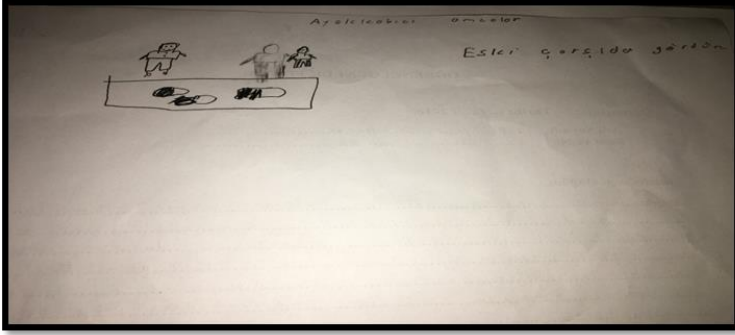
orada çok şeyler anlattılar. Burada 400 yıl önce bir kişi ayakkabı yapıp satıyormuş...” ifadelerine yer vermiştir. Öğrencinin yemenicilik ile bakırcılık mesleğini karıştırdığı görülmektedir. Bunun yanında görgü ve gezi kurallarına günlüğünde tek yer veren öğrencidir. Öğrencinin günlüğündeki bu ifadelerinden sonra sözlü tarih çalışmasında yaptıklarını anlattığı tespit edilmiştir. Öğrencinin, her ne kadar günlüğündeki ifadelerinde yemenicilik ve bakırcılığı karıştırmış olsa da, günlüğüne çizdiği yemenicilik resmindeki tasvir doğrudur. Bu çelişkili durum, öğrencinin günlüğünü dikkatli yazmamasından kaynaklanabilir. Ö1’in günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

Resim 8: Ö1'e ait resim

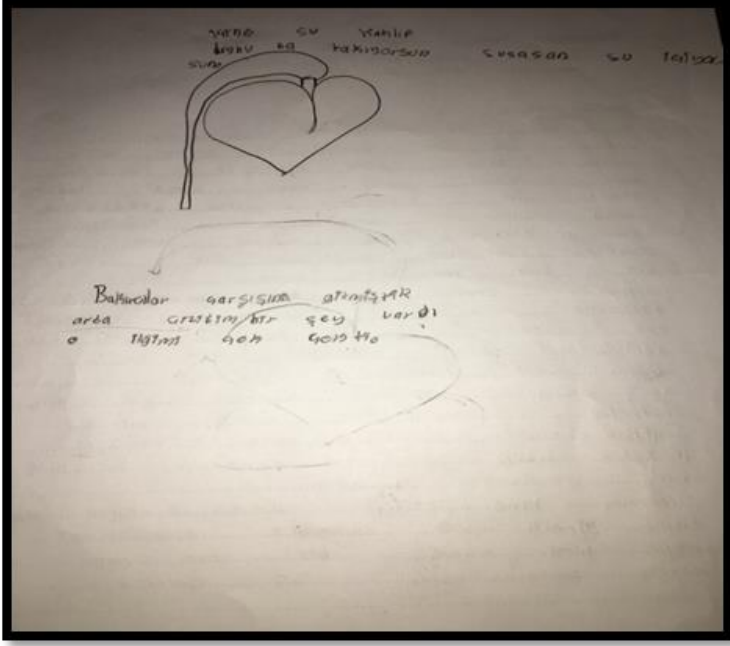
Günlüğünde Ö4:“Sınıfça Yemeniciler, Bakırcılar ve Demirciler Çarşısını, gezdik. Ayakkabı yapan amcalarla tanıştık, lokumcu ağabey bize lokum ikram etti. Bir abla dantel yapıyordu, dantel çantalar, dantel yaygılar gördüm Somut olmayan şeyleri öğrendim. Ustalara sorular sorduk bize mutlulukla cevap verdiler... El sanatları ustası

gördük..." ifadelerine yer vermiştir. Öğrencinin gezi sırasında gördüğü somut olmayan kültürel miras öğelerine dikkat ettiği, bunları tanımlayabildiği görülmektedir. Öğrencinin gezi sırasında ustalara somut olmayan kültürel miras kavramını da kullanarak sorular sorduğu gözlenmiştir. Öğrenci günlüğüne yemenicilik ile ilgili bir resim çizmiştir. Öğrencinin yemeni yapımına ilgi gösterdiği görülmüştür. Ö4'ün günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

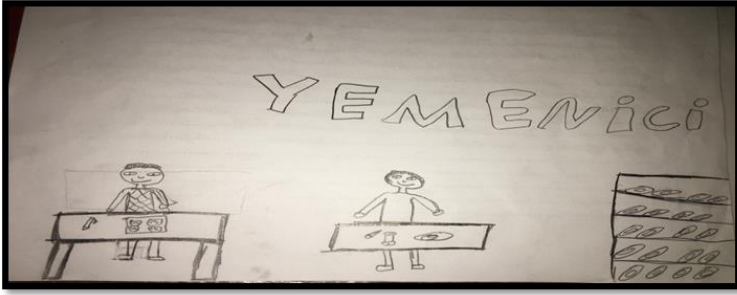
Resim 9: Ö4'e ait resim

Günlüğünde **Ö10**: "... Lokumcuda ibrik gördük. İbrik kültürel mirasımızın örneği... Demirciler Çarşısına gittik, oradaki ağabey balta yapıyordu. Baltayı ateşe atıyordu sonra suya batırıp düzleştiriyordu... Yemeniciye gittik oradaki ağabey ayakkabı yapıyordu. Derisi dana derisinden..." ifadelerine yer vermiştir. Öğrencinin kültürel miras ürünlerinin farkında olduğu, bunların yapımını dikkatle gözlemlediği görülmektedir. Özellikle yemenici ustasına yemeni yapımı, dikkat edilmesi gerekenler, malzemesi, bunların maliyetine yönelik sorular sorduğu gözlenmiştir. Günlüğüne bakırcılıkla ilgili Ö8'e benzer bir resim çizdiği tespit edilmiştir. Bu iki öğrencinin gezide sürekli birlikte olmaları ve aynı ürünleri incelemeleri bu benzerliğin bir nedeni olabilir. Bu öğrencilerin günlüklerindeki ifadelerin tamamen farklı olduğu görülmüştür. Ö10'un günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

Resim 10: Ö10'a ait resim

Günlüğünde Ö2: "İlk önce lokumcuya gittik, orada ibrik, eski saatleri, yoğurt mayalama bakraçlarını gördük." ifadesine yer vermiştir. Öğrenci bu ifadeyle ilgisini çeken kültürel miras unsurlarından bahsetmiştir. Benzer şekilde, "...sonra Demirciler Çarşısında gittik, orada gramofon, gaz lambası gördük. Demirciler Çarşısında balta uçlarını yapıyorlardı, onları inceledik... Orada tel kırma da gördük, oranın karşısında kilim dokuyanları, iğne oyası gördük... Yemeniciye gittik, yemenicilere baktık, oradaki amcalara sorular sorduk, onlar da bizim sorularımızı cevapladı. Bir de orada usta-çırak ilişkisini gördük. Bakircılar Çarşısında bir usta tepsiye desen veriyordu." ifadelerini günlüğüne yazdığı görülmüştür. Öğrencinin gezi sırasında, somut olmayan kültürel miras öğelerinin farkında olduğu, bu bilinçle ustalara sorular sorduğu gözlenmiştir. Yemenici ustasına ilgi gösterdiği, yemeni yapımına eşlik etmeye çalıştığı görülmüştür. Öğrencinin günlüğüne yemenici resmi çizdiği tespit edilmiştir. Ö2'nin günlüğüne çizdiği resim aşağıda verilmiştir.

Resim 11: Ö2'e ait resim

Öğrenci Öz Değerlendirme Formlarından Elde Edilen Bulgular

"Safranbolu Kültür Gezisi" etkinliğine öğrenci öz değerlendirme formunda ilk olarak "Bu etkinlikte neler yaptın?" sorusu sorulmuştur. Öğrencilerden **Ö11:** "Bu etkinlikte bakırcılık, kalaycılık, demircilik, mestçilik ve lokumculuğu gördük. Lokum yedik, eski eşyalara baktık ve simit yedik.", **Ö5:** "Safranbolu tarihi çarşısını gezdim.", **Ö7:** "Gezdim, simit yedim, uslu durdum.", **Ö6:** "Somut kültür, soyut kültür örnekleri gördüm.", **Ö9:** "Bu etkinlikte kültürel şeyler söyledik.", **Ö2:** "Gezdik, kültürel mirasları gördük.", **Ö10:** "Yemenilerin yapılışına baktık." cevaplarını vermişlerdir. Öğrencilerin bu cevapları günlüklerinde verdikleri ile tutarlı olup onların somut olmayan kültürel miras öğelerinin farkında oldukları söylenebilir.

Öz değerlendirme formunda yer alan "Bu etkinlikte ne öğrendin?" sorusuna, öğrencilerden **Ö8:** "Yemenicinin yemeniyi nasıl yaptığını öğrendim.", **Ö10:** "Bu etkinlikte demirciliği öğrendim.", **Ö2:** "Somut ve somut olmayan kültürel mirasları öğrendim.", **Ö6:** "Somut olmayan kültürel miras.", **Ö5:** "Eskiden beri yapılan bazı sanatları gördüm ve tanıdım.", **Ö11:** "Bu etkinlikte kültürel mirasları öğrendik." cevaplarını vermişlerdir. Öğrencilerin hemen hemen tamamı somut olmayan kültürel miras unsurlarını öğrendiğini belirtmiştir. Ayrıca **Ö9:** "Bu etkinlikte geleneklerimizi göreneklerimiz ve eskideki şeyleri öğrendik." diyerek öğrendiği somut olmayan kültürel miras unsurlarının kendisi için bir gelenek- görenek olduğunu belirtmiştir. Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı uy-

gulanan(BEP) **Ö7'nin**: "Usta- çırak ilişkisini ve demirden balta yapıldığını öğrendim."cevabı, usta-çırak ilişkisine yönelik bir öğrenme gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Formda yer alan "Bu etkinlikte en çok ne dikkatini çekti?" sorusuna, öğrencilerden **Ö5**: "En çok ilgimi çeken yemenici ustasıdır. Çünkü ayakkabıların nasıl yapıldığı ilgimi çekti.",**Ö10**: "Yemenicilik dikkatimi çekti derisi dana derisi diye.",**Ö9**: "Bu etkinlikte en çok geleneklerimiz dikkatimi çekti.", **Ö2**: "Balta uçları dikkatimi çekti çünkü çok değişik bir şekilde yapıyorlar.", **Ö11**: "Kılıçlar, bıçaklar ve baltalar dikkatimi çekti.", **Ö8**: "Bakırcı dikkatimi çekti çünkü bakırın nasıl yapıldığını öğrenmek istedim."**Ö7**: "Demircilik, bakırcılık, yemenicilik." cevaplarını vermişlerdir. Öğrencilerin zanaatkarları iyi gözlemlediği ve onların çalışmalarından etkilendikleri görülmektedir. Ö9'un farklı olarak geleneklere vurgu yapması dikkat çekicidir. Bu öğrencinin diğer arkadaşlarına göre daha doğru ve yerinde kavramları kullanabildiği, ilişkilendirebildiği, örnekler vererek açıklamalar yapabildiği gözlenmiştir.

Formda yer alan "En çok keyif aldığın şey ne idi?" sorusuna, öğrencilerden **Ö10**: "Lokumculuk idi.", **Ö8**: "Günlük yazarken ve gezide eğlendim.", **Ö2**: "Gezi.", **Ö9**: "En çok keyif aldığım şey etkinliğin kendisini yapmaktı.", **Ö6**: "Bakırcılık.", **Ö7**: "Gezide, günlük yazarken ve simit yerken.", **Ö5**: "En çok keyif aldığım şey ayakkabı yapımını izlemektir ve yapmaktı.", **Ö11**: "En çok keyif aldığım şey gezmektir."cevaplarını vermişlerdir. Bu doğrultuda öğrencilerin hemen hemen tamamının gezi etkinliği boyunca eğlendikleri söylenebilir. Öğrencilerin geleneksel el sanatlarının yapımını izlemeleri ve hatta zaman zaman ürün yapım sürecine dâhil olmaları, onların gezi etkinliğinden memnun olmalarının önemli bir sebebi olarak gösterilebilir.

Formda yer alan "Neyi iyi yaptın?" sorusuna, öğrencilerden **Ö11**: "Oradaki eşyaların isimlerini söyledim.", **Ö5**: "Öğretmenin sorduğu soruları cevapladım.", **Ö6**: "Her şeyi iyi yaptım çünkü öğretmenimizin anlattıklarını dinledim.", **Ö2**: " Her şeyi çünkü öğretmenimiz kolay soru sordu.", **Ö8**: "Soruları cevapladım." cevaplarını vermişlerdir. Öğrencilere gezi etkinliği boyunca geçmiş etkin-

liklerde öğrendiklerini pekiştirecek şekilde araştırmacı tarafından sorular yöneltmiş ve öğrencilerin doğru cevaplar verdikleri görülmüştür. Öğrencilerin öz değerlendirme formunda verdikleri cevaplar ile gözlem kayıtları birbirini desteklemektedir.

Formda yer alan "Hangi konuda zorlandın? Neden?" sorusuna, öğrencilerin beşi "Hiçbir şeyde zorlanmadım.", üçü ise "Mestçilik." cevabını vermiştir. Diğer öğrenciler bu soruya herhangi bir cevap vermemişlerdir. Öğrencilerin mestçilikte zorlanmalarını söylemelerinin nedeni, gezi sırasında bu geleneksel mesleğin yapılışını görememeleri olabilir.

"Nerede yardıma ihtiyacın oldu?" sorusuna, öğrencilerin beşi "Hiçbir yerde yardıma ihtiyacım olmadı.", üçü ise **Ö10**: "Dantelcide ihtiyacım oldu.", **Ö11**: "Her şeyde yardıma ihtiyacım oldu.", **Ö6**: "Anlamadıklarında yardıma ihtiyacım oldu." cevaplarını vermişlerdir. Diğer öğrenciler bu soruya herhangi bir cevap vermemişlerdir. Öğrencilerin gezi sırasında, anlamadıkları konularda, sürekli araştırmacıya sorular sormalarının öğrenme ihtiyacından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim öğrencilerin öz değerlendirme formunda yer alan cevapları bunun kanıtı olarak görülebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmanın amacına yönelik hazırlanan eylem planının gerçekleştirilmesi sonucunda; etkinlik temelli uygulamalar öncesi ve sonrasında, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeylerinde önemli bir değişim tespit edilmiştir. Öğrencilerin etkinlik uygulamaları öncesinde geleneksel yemekler ve geleneksel çocuk oyunları dışında, somut olmayan kültürel miras öğelerine ilişkin örnekler veremedikleri ve açıklamalar yapamadıkları tespit edilmiştir. Tüm etkinlikler tamamlandıktan sonra ise öğrencilerin (BEP uygulanan kaynaştırma öğrencisi de dâhil olmak üzere) SOKÜM Anketi'nde yer alan tüm sorulara cevap verdikleri, somut olmayan kültürel mirasa yönelik doğru örneklerle açıklamalar yapabildikleri görülmüştür. Etkinlik temelli uygulamalar sırasında ve sonra-

sında, öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa yönelik farkındalık düzeylerindeki değişiklikler etkinliklere göre değerlendirildiğinde; “Safranbolu’nun Kültürel Mirası” etkinliğinde başlangıçta öğrencilerin alışık olmadığı yöntemlerle karşılaşmasının zorlanmalarına neden olduğu görülmüştür. Ancak özellikle beyin fırtınası ve zihin haritası yöntemiyle işlenen ve power-point sunusu, video gibi materyallerle desteklenen ders-ten öğrencilerin keyif aldıkları söylenebilir. Kültürel miras, somut ve somut olmayan kültürel mirasa ilişkin yapılan beyin fırtınası ve zihin haritası uygulamalarına tüm öğrencilerin katılım sağlamaya çalıştığı gözlenmiştir. Ders sonunda üç öğrencinin kültürel miras, somut ve somut olmayan kültürel miras örneklerini tam doğru olarak verebildikleri, diğer öğrencilerin somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerini karıştırdıkları ya da tam olarak açıklayamadıkları tespit edilmiştir. Bu sonucun, ilk etkinliğin tek başına somut olmayan kültürel miras öğretimi için yeterli olmadığını gösterdiği söylenebilir.

“Safranbolu Kültür Günü” etkinliği kapsamında yapılan sergi ve sözlü tarih sunumu çalışmalarından öğrencilerin keyif aldığı, etkinliğe aktif olarak katıldıkları ve somut olmayan kültürel miras öğelerine bilinçli olarak örnekler verebildikleri, bu öğelerle ilgili soruları cevaplayabildikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin yetişkinlerle yaptıkları sözlü tarih çalışmasında, yetişkinlerden farklı somut olmayan kültürel miras örneklerini ilk defa duydukları söylenebilir. Yetişkinlerin somut olmayan kültürel miras öğelerine ilişkin farkındalıklarının olduğu, ancak bu etkinlik öncesinde çocuklarına yeterince aktaramadıkları önemli bir bulgu olarak görülebilir.

“Safranbolu Kültür Gezisi” ile ilgili gözlemlerden, öğrenci günlüklerinden ve öz değerlendirme formlarından elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin gezi etkinliğinden memnun kaldıkları ve keyif aldıkları söylenebilir. Gezi sırasında, öğrencilerin somut olmayan kültürel miras öğeleri ile ilgili sınıfta daha önce yapılan etkinlikler kapsamında öğrendiklerini kullandıkları, karşılaştıkları ürünlerin somut

olmayan kültürel miras ögesi olduğunun bilincinde oldukları ve bu bilinç ile geleneksel meslekleri icra eden zanaatkârlara sorular yönelttikleri tespit edilmiştir. Bu bulgu, somut olmayan kültürel miras eğitime yönelik uygulanan etkinliklerin amacına ulaştığı şeklinde değerlendirilebilir.

Araştırmada öğrencilerin, etkinlik temelli uygulama öncesinde bakırcılık geleneksel mesleği hakkında eksik ya da yanlış bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Alagöz, Çalık ve Güneş'in (2018), Erzincan'da bakır işlemenin geçmişe göre durumunu tespit ettiği ve el sanatına olan ilgi seviyesini belirlediği, el sanatı ustalarının bakır işleme kapsamında hangi ürünleri ürettikleri, bu sanatın zor taraflarını ortaya koyma, bakır işleme sanatını gelecek nesillere aktarılmasında ve korunmasında karşılaşılan güçlükleri tespit etmek için yaptıkları çalışmada; bakır işleme sanatının yok olma riskiyle karşı karşıya olduğu, eskiye göre daha az üretim yapıldığı, geçmişe göre daha az ilgi gösterildiği ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin bu araştırma öncesinde, bakırcılık ve kalaycılık ile ilgili bilgiye sahip olmaması tespitinin önemli bir nedeni; Alagöz, Çalık ve Güneş'in (2018) çalışmasında bahsettiği bakır işlemenin unutulma ve yok olma riski yaşaması olabilir.

Öğrencilerin etkinlik temelli uygulama öncesinde geleneksel meslekler ve el sanatları hakkında eksik ya da yanlış bilgiye sahip oldukları çalışma bulguları ile desteklenmiş olup, Dündar (2018), İngilizcenin ikinci dil ya da yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarında somut olmayan kültürel mirasın yerini incelediği çalışmasında, incelenen on iki (12) İngilizce ders kitabında genel olarak iç çevre ülkelerinin sözcüksel temsilinin diğer çevrelere kıyasla daha fazla olduğu, iç çevreyi genişleyen çevre takip ettiği, kitaplarda dış çevrenin temsil oranının oldukça düşük olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) boyutlarının temsil durumlarında ise en çok sözlü gelenekler ve anlatılar boyutuna ait öğelerin yer aldığı ve bu boyutu doğa ve evrenle ilgili uygulamaların takip ettiği ve kitaplarda toplumsal uygu-

lamalar, ritüeller, şölenler boyutuna ait öğeler yer alırken en az gösteri sanatları ve el sanatları boyutlarının temsil edildiği sonuçlarına ulaşmıştır. Öğrencilerin geleneksel meslekler ve el sanatları hakkında eksik ya da yanlış bilgiye sahip olmalarının bir nedeni de Dündar'ın (2018) çalışmasında bahsettiği ders kitaplarında en az gösteri sanatları ve el sanatları boyutlarının temsil edilmesi olabilir.

Öztaşçı (2017) sosyal bilgiler dersinde yerel tarih öğretim yönteminin nasıl uygulanabileceğini, bu yöntemin öğrencilerin gelişimlerine katkısını ve bu süreçte yaşanan sorunları saptamayı amaçladığı çalışmasında, öğrencilerin yerel tarih proje süresince çeşitli zorluklar yaşadıkları, bununla birlikte yerel tarih öğretim yönteminin öğrencilerin akademik, kişisel, sosyal gelişimlerine olumlu katkısı olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Bu çalışma bulguları ile yapılan araştırmanın sonuçları birbiri ile tutarlıdır. Kültürel miras konularının aktarımında gezi etkinlikleri yoluyla öğrenmenin önemli bir rolü olduğu çalışma bulguları ile desteklenmiş olup, Ünal, Sağ ve Güneş (2018), Safranbolu'da yaşayan halkın, yaşadıkları yerin yerel tarihi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmalarında, katılımcıların yerel tarih öğretimi yapılması gerektiğini düşündüklerini, yerel tarih denildiğinde yaşadıkları yerin tarihini anladıklarını, şehrin tarihine ilişkin bilgilerin somut kültürel miras öğeleri ile sınırlı olduğunu tespit etmişlerdir. Bunun yanında yerel tarihi yaşatma isteğinde olan katılımcıların bunun ancak anlatarak ve gezi ile mümkün olacağını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Kültürel mirasın somut ve somut olmayan unsurlarının bir arada öğretilmesi ve içselleştirilmesi gerekliliği çalışma bulguları ile desteklenmiş olup, Bademci (2018), Mevlevilik tarikatının somut ve somut olmayan niteliklerinin bütünlük korunmasına katkıda bulunmayı amaçladığı çalışmasında, Mevleviliğin somut ve somut olmayan niteliklerinin birlikte korunmadığında geleneğin bozulabileceği düşüncesine varmış ve niteliklerin birlikte korunması konusunda öneriler sunmuştur.

Alanyazın taramasında somut olmayan kültürel miras öğretimine ilişkin uygulamalı bir araştırmaya ulaşılamadığı için, yapılan çalışma süreci ve sonuçlarına yönelik yeterli karşılaştırma yapılamamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ileride yapılacak araştırmalara yönelik şu öneriler sunulmuştur.

- Kültürel mirasın korunmasına yönelik uygulamalı eğitim çalışmaları yapılabilir.

- Çalışmada ebeveynlerin çocuklarına kültürel miras aktarımı sorumluluğunu yeterince yerine getiremedikleri tespit edilmiştir. Bu durum da kültürel miras aktarımı sorumluluğunun daha çok örgün eğitim sistemine kaldığını göstermektedir. Bu nedenle kültürel miras aktarımı ve kültürel mirasın korunmasına yönelik Türkçe, hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, coğrafya gibi derslerde daha fazla içeriğe yer verilebilir.

- Araştırma kapsamında yapılan beyin fırtınası, zihin haritası, sergi, sözlü tarih ve gezi çalışmalarından, öğrencilerin keyif aldıkları ve başarılarına olumlu katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle kültürel miras öğretiminde farklı sınıf içi ve okul dışı uygulamalara yer verilmelidir.

- Araştırma kapsamında çeşitli teknolojik araç ve gereçlerin (video gibi) kullanılmasının öğrencilerin kültürel miras öğrenimine olumlu katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle ders işlenişlerinde konuya ve öğrenci seviyesine uygun çeşitli materyaller kullanılmalıdır.

- Kültürel miras öğretiminde bu araştırmada kullanılmayan proje, yaratıcı drama, müze gibi farklı uygulamalara yönelik araştırmalar yapılabilir.

Kaynaklar

Ablak, S., Dikmenli, Y. ve Çetin, T.(2014).Üniversite öğrencilerinin Kırşehir'in tarihi ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları.*Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,7(2),171-186.

Alagöz, G., Çalık, İ. ve Güneş, E. (2018). Kültürel Miras Turizmi Açısından Erzincan Bakır İşleme Sanatının Mevcut Durumu ve Sürdürülebilirliği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55,

174-191.

- Ar, H. (2015). *Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında turist rehberlerinin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Arıkan, İ.(2012). *İlköğretim 7.sınıf öğrencilerinin kültürel mirasla ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarının bazı değişkenlerle incelenmesi (Adıyaman örneği)*.Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Akhan, N. E. (2014).Teachingintangibleculturalheritage in thesocialstudiescourses.*International Online Journal of Educational Sciences*,6(3),722-736.
- Altunşabak, E. (2016). *Somut olmayan kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarımı ve gençlik: Kars ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, E. ve Çulha, B. (2008). *Kimiz biz? Türkiye'deki ilköğretim okullarında ulusal kimlik ve kültürel miras eğitimi*. M. Safran ve D. Dilek (Ed.), 21. yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi(s. 133-152). İstanbul: Yeni İnsan Yayıncılık.
- Aygün, H.M.(2011). Kültürel mirası korumada katılımcılık. *Vakıflar Dergisi*, 35, 191-213.
- Bacanlı, H. (2013). *Eğitim psikolojisi* (19. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bademci, F.(2018). *Mevleviliğin somut ve somut olmayan kültürel mirasının bütünlüğü korunması; Konya örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bağcı, A.(2016). Somut olmayan kültürel mirasın aktifleştirilmesi problemi. *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, 4(2), 167-173.
- Balcı, A.(2016).*Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler* (12.bs). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO). (2017). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*. Erişim adresi:
http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/S

OKM_KORUNMASI.pdf

- Bölücek, B. (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarısına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bülbül, H.(2016).Müze ile eğitim yoluyla ortaokul öğrencilerinde kültürel miras bilinci oluşturma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*,6(3),681-694.
- Çetin, T. ve Gürgil, F.(2014).Üniversite öğrencilerinin Bartın'ın doğal ve kültürel turizm değerlerine yönelik farkındalıkları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,7(4),255-274.
- Çelepi, M. S. (2016). Somut olmayan kültürel miras ve üniversite gençliği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (3), 5-35.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 185-203.
- Çığır Dikyol, D. ve Pamuk, İ.(2017).Kültürel ve tarihsel mirasın sosyal bilgiler öğretmen adaylarına katkıları: "derslerde anlatılanlar gerçekmiş". *Kesit Akademi Dergisi*,3(8), 123-142.
- Çiçekoğlu, N. (2014).*Somut olmayan kültürel miras taşıyıcıları: Rize el sanatları ustaları üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çoban, S.(2014). *Mardin'de yaşayan yetişkinlerin tarihi ve kültürel mirasa ilişkin bilinçlilik durumu*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dönmez, C. ve Yeşilbursa, C. C. (2014). The effect of cultural heritage education on students' attitudes toward tangible heritage. *Elementary Education Online*, 13(2),425-442.
- Dündar, E.(2018). *İngilizce ders kitaplarında somut olmayan kültürel mirasın yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Erkal, H. (2010).*UNESCO yaşayan insan hazineleri ulusal sistemlerinin, somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına etkisi üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek li-

- sans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürçayır, S. (2011). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi üzerine eleştirel bir okuma. *Milli Folklor Dergisi*, 23 (92), 5-12.
- Gürkan, B. (2015). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gümüş, N. ve Adanalı, R.(2011).The attitude and behavior of students in high school towards historical and cultural heritage in Buca (İzmir). *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*,30,87-102.
- Hunter, K. (2008). *Heritage education in social studies*. Erişim adresi: <https://www.ericdigests.org/pre-929/heritage.htm>
- HEREDUC. (2005). *Heritage in the class room: A practical manuel for teachers*. Erişim adresi:<http://schoolweb1.gemeenschapsonderwijs.be:8101/Files/HereducComplete.pdf>
- Karabaşa, S. (2014). Uygulamaları açısından somut olmayan kültürel miras ve folklor. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 20(80), 99-105.
- Kılcan, B. ve Akbaba, B.(2013).Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi.ZeitschriftfürdieWelt der Türken,5(3),113-137.
- Kutlu, M. M. (2009). Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında eğitime yönelik ilk adım: halk kültürü dersi. *Milli Folklor Dergisi*, 21 (82), 13-18.
- Meydan A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*,29,402-422.
- Mutsak, S. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihi kültürel miras eğitimine ilişkin görüşleri (Denizli şehri örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Niğde.
- Okuyucu, A. (2011). *Osmaneli ilçe merkezinde kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanımına yönelik bir araştırma*.(Yayımlanmamış

- yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öksüz Kuşçuoğlu, G. ve Taş, M. (2017).Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi*,2(1), 58-67.
- Öztaşçı, C.A.(2017). *Yerel tarih öğretim yöntemini sosyal bilgiler dersinde uygulamaya koymak: Bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pehlivan, A. (2015). *Açık ve örgün eğitim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğelerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Prott, Lyndel V. and O'Keefe, Patrick J. (1992) "Cultural heritage" or "cultural property?". *International Journal of Cultural Property*, 1(2) ,307-320.
- Sayan, Y.(2009).Türk kültür mirasının korunması ve tarihi çevre bilinci üzerine.*TürkDünyası İncelemeleri Dergisi*,9(1), 157-160.
- Shepherd, R. (2007). UNESCO and the politics of cultural heritage in Tibet. *Journal Of Contemporary Asia*, 36(2), 243-257.
- Silverman, H. ve Ruggles, D. F. (2007). Cultural Heritage and Human Rights. H. Silverman ve D.F. Ruggles (Eds.).Cultural Heritage and Human Rights in (pp.3-22). USA:Springer.
- Somut Olmayan Kültürel Miras. (2018, 15 Mayıs). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi. <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak.html>
- Turhan Tuna, S. ve Saral, E.(2018). Somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında Türkiye'de eğitim alanında yapılan bilimsel çalışmalar üzerine bir bibliyografya denemesi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*,5(1),68-78.
- Ulusoy, K.(2011).Türk toplum hayatında yaşatılan kahve ve kahvehane kültürü(bir sözlü kültür ve sosyal çevre eğitimi çalışması).*Milli*

Folklor, 23(89),159-169.

- Ünal, F. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan halk kültürü öğelerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sosyal Bilgiler Öğretimi Özel Sayısı*, 6 (14), 611-644.
- Ünal, F., Sağ, Ç. ve Güneş, S. (10-12 Mayıs 2018). Yetişkinlerin Yerel Tarihe İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Safranbolu Örneği, V. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu (ISHE), İstanbul, s. 536-546. (Tam metin).
- Vecco, M. (2010). A definition of cultural heritage: from the tangible to the intangible. *Journal of Cultural Heritage*, 11(3), 321-324.
- Yeşilbursa, C.C. (2011). *Sosyal bilgilerde miras eğitimi öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yeşilbursa, C.C.(2013). Altıncı sınıf öğrencilerinin somut kültürel mirasa yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,21(2),406-420.
- Yeşilbursa, C.C. ve Uslu, S.(2014).The comparison of Turkish and American preservice social studies teachers' attitudes toward heritage education. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,9(8),879-891.
- Yolcu, M.A.(2014).Nevşehir'de yaşayan geleneksel mesleklerin değişim ve dönüşümü. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,9(2),1719-1738.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*.(10.Basım) Ankara: Seçkin Yayıncılık.